

Сучасні підходи до озеленення громадських просторів: «Гарден-терапія: фітосад лікарських рослин»

Потоцька С. О.

Чернігівська обласна організація Українського товариства охорони природи
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У результаті наших досліджень було розроблено та впроваджено проєкт «Гарден-терапія: фітосад лікарських рослин». При озелененні громадських територій та створенні фітосадів необхідно враховувати комплексність підходів, природно-кліматичні та акліматизаційні особливості й властивості рослин. Рекомендовано видовий склад рослин для озеленення фітосаду, який налічує 42 види.

На сучасному етапі значно зростає увага до проблем благоустрою громадських просторів з позицій сталого розвитку, їх збереження, відновлення й реконструкції, якості, врахування сучасних тенденцій ландшафтного дизайну, нового видового різноманіття культурварів і сортового декоративних рослин, які використовуються в озелененні [1].

Ландшафтною «родзинкою» експозицій лікарських рослин є «Фітосади» або ще їх називають утоплені, знижені сади (*sunken garden*). Напрямок гарден-терапії може проходити на територіях фітосадів, де зосереджено велику кількість фітонцидів, потрібних для відновлення функцій організму людини, та є місцем для відпочинку, особливо в умовах поширення коронавірусної інфекції Covid-19. Фітосад не лише є засобом емоційного розвантаження, а й справжньою скарбницею ліків від багатьох хвороб та їх профілактики, прекрасним місцем для медитацій, натхнення, де можна зануритися в атмосферу тиші, спокою та гармонії з куточком природи.

Фітосади виступають улюбленими садами з кінця XIX ст. у Англії (сад Хемптон-Корт), а в своїх роботах цей прийом використовували видатні архітектори (Едвін Лаченс, Беркшир, Чарлі Албоуна, Карл Форстер), що працювали в стилі «мистецтва і ремесла» [2].

У результаті наших досліджень було розроблено проєкт «Гарден-терапія: фітосад лікарських рослин» та впроваджено на території агробіостанції / Дитячого ботанічного саду Чернігівського обласного педагогічного ліцею. Проєкт має низку розроблених документів, серед яких план проєкту, посадкові і роздрібнені креслення, видовий склад рослин (Рис. 1).

При формуванні колекції фітосаду з лікарських і пряно-ароматичних рослин враховуються наступні принципи:

1. Екологічні вимоги рослин та їх відповідність умовам ділянки (вимогливість до вологості, родючості ґрунту, кислотності, освітленості).
2. Урахування агротехнічних особливостей (багаторічник або однорічник, формування, підживлювання, здатність до поширення).
3. Систематичне положення (уникнення сусідства окремих споріднених видів або навпаки їх бажане сусідство через демонстрацію незначної різниці близьких систематичних таксонів).

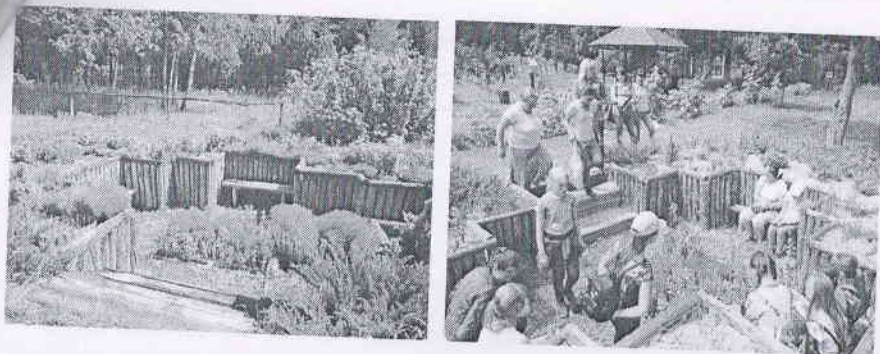

Рис. 1. Модель створеного проекту «Гарден-терапія: фітосад лікарських рослин» на території Чернігівського обласного педагогічного ліцею

4. Взаємодії між видами (бажане або небажане сусідство певних видів; відлякування шкідників, алопатичний вплив).
5. Висота рослин (додатково – градація за шириною проєкції та ажурністю, розміщення на задньому плані вищих рослин).
6. Естетичне компонування (використання композиційних принципів: нюанс, контраст, доповнення, урахування всіх декоративних властивостей листків, квіток, плодів, а також фенологічних особливостей).
7. Формування локальної навчальної ділянки фітосаду для науково-дослідницьких робіт здобувачів вищої та середньої освіти під час вивчення.

Серед переваг при створенні фітосаду маємо: затишне місце для відпочинку; аромасад для оздоровлення організму (запахи і аромати в утопленому саду більш насичені, а звуки тихіші). Будь-який елемент геопластики, а таке рішення урізноманітнює і прикрасить рівну ділянку землі, – візуально збільшує розмір території, зниження рівня ґрунту призводить до цікавої оптичної ілюзії: з'являється додаткова перспектива і відчуття простору – і маленька ділянка здається більшою. Це дозволяє людині перебувати ближче до рослин, які розташовані на рівні очей, можна доторкатися до них. Високі рослини дають більше укриття і підсилюють почуття глибини. Безвідходність при комплексній розробці ділянки – ґрунт, вийнятий з ями, не вивозять, а використовують для благоустрою та художнього оформлення території. Його використовують для створення насипного пагорба або рокарія, родючу частину використовують для городу або фітосаду. Він допомагає поліпшити дизайн саду, зробити ландшафт цікавішим. Використовуються переваги нерівного ландшафту, підтримується ухил. Це гарне рішення для внутрішнього дворика, міського саду. Створюється корисний для рослин мікроклімат. Сад можна розбити в найнижчому і затіненому куточку, який не підходить для інших цілей (спеціально підбирають тіньовитривалі рослини). Поруч з садом або навіть в центрі можна висадити солітер – високе дерево, крона якого не буде відчувати нестачу у сонячному світлі.

У фітосаду висаджуються 42 види деревних і трав'янистих рослин з ароматичними властивостями, які містять фітонцидні речовини. По периферії – хвойні рослини (різні види і культивари яловців (*Juniperus*), сосни гірської (*Pinus mugo*), туї (*Thuja*), ялини (*Picea*), можна формувати живоплоти. Серед трав'янистих рослин: різні сорти м'яти (*Mentha*), меліси (*Melissa*), ґрунтопокривні (чебрець (*Thymus*), розхідник звичайний (*Glechoma*), сантоліна (*Santolina virens*), ехінацея (*Echinacea purpurea*, *E. pallida*), монарда (*Monarda*), гісоп (*Hissopus*), материнка звичайна (*Origanum vulgare*) та ін. Рослини садять на піднятих квітниках, обмежених підпірною стіною. Вкрапленнями використовують півонію (*Paeonia*), троянди (*Rosa*), флокси (*Phlox*), люпин (*Lupinus*), нічну фіалку (*Hesperis matronalis*) та ін. Також можна використовувати хризантеми, іриси, флокси, айстри, гвоздику, цибулинні квіти, такі як: тюльпани, конвалії або нарциси. У верхніх квітниках гарні будь-які посадки. Це можуть бути стрижені живоплоти, чудово виглядають над підпірною стінкою ґрунтопокривні троянди, подушки гераней і дзвіночків у поєднанні з сріблястими полинями, будь-які ампельні або високі рослини. Також в квіткову композицію включають високі рослини: наперстянка великоквіткова (*Digitalis grandiflora*), еремурус (*Eremurus*) та ін. Якщо при спорудженні стін залишити кишені для ґрунту, в них можна висадити квіти з невеликою кореневою системою, рослини кам'янистих садів. У щілинах між камінням можуть рости посухостійкі рослини, які люблять кам'янистий ґрунт, наприклад, верес, еріка, а також трав'янисті багаторічники, такі як седуми, живучки повзучі, молодило, аліссуми, карликові папороті, молочай та ін. У зниженій частині – колекція ароматичних трав'янистих рослин лаванду (*Lavanda*), шавлію (*Salvia*), котяча м'ята (*Nepeta*), рута садова (*Ruta graveolens*) та ін.

Отже, при озелененні громадських територій та створенні фітосадів необхідно враховувати комплексність підходів, природно-кліматичні та акліматизаційні особливості, лікувальні та корисні властивості лікарських рослин. Для асортименту також слід враховувати певні вимоги, зокрема безпечність для фіторізноманіття, що сприяють очищенню повітря, створенню комфортних умов згідно з санітарно-гігієнічними і мікрокліматичними показниками, гіпоалергенність і фітонцидні властивості та використання рослин під час навчально-виховного процесу.

Література

1. Оптимізація зелених зон територій Чернігівського Полісся: монографія / за заг. ред. С. О. Потоцької. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». 2021. – 198 с.
2. Homes and Gardens [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.bhg.com.au/charlie-albone>, free. – Title from the screen.